

V MALÝCH DEJINÁCH

Matúš Antolík

Autor tejto eseje za najzaujímavejšie knihy o architektúre považuje také, ktoré napísali ne-architekti, ako tak slobodno povedať. Tento krátky text chce byť preto reakciou na knihu, ktorá sa dokonca architektúre vo svojej podstate ani nevenuje, no napriek tomu ponúka isté vysvetlenie. Stĺpček bez evidencie, prezentujúci postrehy súčasného bytia, príliš malých vízií takpovediac malých dejín.

*„To, čo nás spojuje
přes propasti času, jsou
malé dějiny lidského
života, vymezené naro-
zením a smrtí. Vždyť
i v nich dochází k pře-
vratným historickým
událostem, zapasům,
agresím a převratům,
obětím a zradám, ví-
tězstvím a porážkám,
vesměs dějům, které se
tak velkolepě vyvíjejí
v dějepisných knihách.“
(...)*

*„Žijeme ve velkých
dějinách, ale netrčíme
v nich až po krk. Většina
našeho osudu se odvíjí
v malých dějinách...“
Milan Šimečka, Kru-
hová obrana*

A je to tak dobre. Nebyť malých dejín, naše bytie na tomto svete by bolo pravdepodobne len akýmisi kulisami pre udalosti, projekty a hoc i stavby, o ktorých sa neskôr rozpráva ako o dejinách formujúcich podobu súčasnosti. Možno by to nebolo málo. Taká predstava však súčasne láká odignorovaním života (malých dejín).

Veľké dejiny, celkom prirodzene, i tak ovplyvňujú životy malých dejín. Šimečka vo svojej úvahe *O veľkých a malých dejinách* dokonca ďalej dopĺňa, že škaredosť tohto sveta je zapríčinená práve veľkými dejinami. Ich „pošetilosťou“, predstavou veľkodejinných triumfov, víziami, ktoré možno boli pre malé dejiny častejšie sklamaním než príležitosťou na šťastnejší život. Dôsledky rozhodnutí tých, ktorí na seba vzali zodpovednosť formovať (oboje) dejiny, neboli vždy viditeľné okamžite. Ak aj architektúra a jej hmotná podoba je súčasťou veľkých dejín, potom si možno predstaviť takýto príklad: Sídliisko pre 150-tisíc ľudí a nesporne veľká idea riešenia podoby bývania. Rozhodnutím postaviť ho sa nielenže výrazne definoval obraz mesta, ale svojou koncepciou sídliisko nastavilo aj akýsi rámec života pre obrovské množstvo malých dejín. Nebolo to tak po prvýkrát, no prítomnosť takejto vízie mesta aj dnes je čin s relatívne ľahko posudzovanými dôsledkami.

Pokúšam sa však úplne nedémonizovať veľké dejiny a predstaviť si ich aj ako príležitosť pre dobro malých dejín. Poskytnúť čo najlepšiu príležitosť s minimálnou hrozbou negatívnych vplyvov však vyžaduje odvahu. Predostrieť víziu pre ďalšie bytie prináša so sebou riziko, že to, čo by nasledovalo, nebude lepšou a úspešnejšou príležitosťou než to, čo tu máme teraz. Zdá sa teda, že práve strach z nepoznaného a nového nám nateraz bráni riskovať.

ŠKAREDOSŤ SVETA A SÚČASNOSŤ

Je teda možné, že malé dejiny sú dnes nami samými písané v (dosiaľ) najpokojnejšom období veľkých dejín. Pravda, minimálne v tejto časti sveta. Ešte nikdy nám nebolo umožnené také slobodné bytie ako v dnešných, relatívne pokojných časoch. Voľnosť, ktorej sa nám dostáva, však akoby odkrývala aj predtým nevidané možnosti zamerať sa skutočne a takmer výhradne na vlastné malé dejiny.

Šťastné obdobie bez vojen, v ktorom sa jeden môže venovať vlastným záujmom a hoc

i ničomu inému. Starat' sa len o seba je skutočne možné, najmä vďaka absencii sústredeného spoločného cieľa, ktorý by ovplyvňoval príbehy malých dejín. Obdobie pokoja, ako tak fungujúci štát, ktorý, povedzme trochu zidealizovane, nijako výrazne nezasahuje do života malých dejín. Minimálne nie tak ako v týchto zemepisných šírkach prítomné ideologické zriadenie v ostatných dekádach. Takmer žiaden diktát, čo a ako robiť.

V atmosfére, v ktorej necítiť významnejší cieľ ako udržanie ekonomického rastu a napĺňanie materiálnych potrieb jednotlivcov, by sa mohlo zdať, že prežiť dnes možno aj bez záujmu nad rámec malých dejín. Analogicky – dokázali sme sa vyrovnat' s priamym dosahom veľkých dejín na naše životy a prežiť „len“ malé dejiny nám stačí.

A čo s tým má spoločné architektúra? Nuž, architektúra ako obraz doby je svedectvom každej epochy veľkých dejín a jej niekdajších vízií. Možno nie priamo, často v nejakej abstrahovanej podobe, avšak spravidla vždy v odkaze na isté obdobie, ideológiu či smer.

Dnes, so stratou spoločných záujmov, ako by sa vytratili aj akékoľvek vízie presahujúce malé dejiny. Paradoxne teda, jediným cieľom hodným pozornosti, na ktoré by architektúra mohla a mala reagovať, tak zostalo šťastné prežitie malých dejín. Úspešne sme si osvojili súčasný model mesta a ešte viac jeho, súdiac podľa dopytu, úspešných predmetí. Čokoľvek potrebujeme k prežitiu, je ľahko dosiahnuteľné, doplnené nanajvýš otázkou vkusu alebo prestíže. Naplniť materiálne potreby jednotlivca ešte nikdy nebolo také jednoduché, ako je to dnes. A ani také zradné.

MÁME SA DOBRE

V situácii spokojných životov s minimom riskovania z neznáameho, akákoľvek vízia v architektúre sa utopila niekde v téme malých, individuálnych dejín. Osamotené požiadavky s dôrazom na uskutočniteľnosť. Nie hneď bez záujmu o nápad, avšak takmer nevyhnutnosť prinášať vo výsledku osvedčené riešenia v kontexte uspokojenia potrieb jednotlivca. Nuž, je na takomto humánnom cieľi teda niečo zlé?

Predstavujem si takúto situáciu: Niekedy na strednej škole rozhodnutie ísť študovať odbor vybraný na základe rebríčka zamestnatelnosti. Pragmatické rozhodnutie. Štandardná dĺžka štúdia, promócie, práca, sľubovaná dobrá

pláca, rodina, nevyhnutnosť „riešiť vlastné bývanie“. Nastupuje predstava o ideálnom domove, respektíve naplnení potrieb pre seba a rodinu, podľa možností čo najrýchlejšie... čas sú peniaze. Ponuka reflektujúca dopyt a naopak. Rozhodnutie investovať do ideálu novodobého bývania v štvrti na to vyhradenej, zdanlivo solídny pomer cena/výkon. A tradičný argument vlastnej záhrady za cenu dvojizbového bytu v centre mesta. Nový domov poskytnutý zázemie rodine.

Ťažko niečo vytknúť úspešnosti a radosti z malých dejín takéhoto príbehu. Nemožno teda nevidieť predsa len nejakú víziu, a síce dostupnosť istého štandardu a komfortu pre čo najviac ľudí (malých dejín). Lenže – architektúra sa môže právom cítiť ukrivdená. Stala sa z nej slúžka týchto potrieb, vízie už nepriháša ona sama, ale víziám slúži. Po búrlivých rokoch a rozmachu jej možností trochu málo.

VÍZIE PREDSA POMÁHAJÚ. AK ÁNO, POTOM: (K) ČOMU, KOMU, RESPEKTÍVE KEDY?

Predpokladajme však, že dnes a v našom geopolitickom priestore jestvuje šanca na ovplyvňovanie nielen našich malých dejín, ale je nám dopriate formovať aj okolie nad rámec vlastných životov (rodín, domovov, záhrad...), a to stále pri zachovaní si vlastnej dôstojnosti a svedomia. Je nám umožnené robiť v zásade slobodné rozhodnutia, premýšľať nad ich dosahom, ponúkať riešenia, možno realizácie. Nuž, minimálne v rovine vychádzajúcej z možností a pravidiel poskytnutých vládami v regióne nášho pôsobenia.

Je však čo i len teoretická možnosť spolupodieľať sa na vytváraní čohosi nad rámec šťastného prežitia malých dejín lákavá? Mohlo by sa zdať, že po stáročiach bez možnosti výberu je voľba venovať sa sebe samému dostatočná, úplne postačujúca pre naplnenie vlastnej spokojnosti. A v takom prípade je skutočne predmetom architektúry riešenie solitérnych zadaní, privádzanie jej užívateľov k spokojnosti.

Ak sme si však vedomí, že hoc utešujúci, no zároveň svojou krátkozrakosťou znervózňujúci stereotyp architektúry navôkol neposkytuje úplne uspokojivé riešenia, potom je možno predsa len pred nami príležitosť opustiť vlastný komfort a bezpečie a znova bádať. Nebáť sa omylov, akokoľvek nebezpečne to môže s dnešným poznaním veľkých dejín znieť.

Oproti generáciám pred nami však, pri všetkom optimizme, azda máme jednu výhodu. Overovanie možných (predstaviteľných) dôsledkov vízií, aj tých architektonických, je dnes v zásade veľmi dostupné. Nielen vďaka virtuálnej realite a možnosti simulovania reálneho prostredia, ale aj vďaka jednoduchej výmene informácií a zdieľania už odskúšaného. Obligátne pokus/omyl nemusí predstavovať strach, lež naozajstnú radosť z bádania. Aj v architektúre.

Na začiatok teda možno imaginárne zastríeť dookola sa opakujúce riešenia výhradne individuálnych potrieb a nabrať odvahu predstaviť si, že snáď táto naša prítomnosť nie je zavŕšením veľkých dejín. Npopulárne prekročenie vlastnej malosti, avšak s možnosťou možno po prvýkrát urobiť tak dobrovoľne.

Iste, dobrovoľne sa vzdať možnosti venovať sa výhradne malým dejinám asi nie je príjemné. Ani na to nateraz zrejme nie je nijaký, skutočne pragmatický dôvod. Ale unúdiť sa prílišným komfortom a statickosťou bytia by mohlo byť ešte nebezpečnejšie.

Esej bola napísaná na tému Kam sa stratili vízie? v rámci predmetu Dejiny architektúry a umenia IV v zimnom semestri 2015/2016. V súťaži Píše ti architektúra? 2015, ktorú organizuje SAS, British Council a Archimera získala táto esej prvú odmenu. Všetky ocenené eseje boli uverejnené v časopise Projekt 4_5/2015, táto esej na s. 124-125. Ďakujeme redakcii časopisu Projekt za možnosť uverejniť esej aj v časopise Fakulty architektúry STU – ALFA.